

**ПАЛЕСКІЯ ПУЦЯВІНЫ АЛЯКСАНДРА БЛОКА
ПАДЧАС ПЕРШАЙ СУСВЕТНАЙ ВАЙНЫ**

М.В. Цуба

Палескі дзяржаўны ўніверсітэт

Будучы прызваным на службу ў армію, Аляксандр Блок з ліпеня 1916 г. па сакавік 1917 г. правёў на Палессі. У гэты час ішоў трэці год Першай сусветнай вайны. Аляксандр Блок, які ўжо меў славу лепшага паэта Расіі, з глыбокім смуткам успрымаў яе цяжар. Вайна з самага пачатку закранула і яго. Ужо ў 1914 г. міласэрнай сястрой у шпіталі пачала працаваць жонка – Любоў Дзмітрыеўна. Захварэла на тыф і памерла ў 25-гадовым узросце яго зводная сястра – Ангеліна Блок [2, с. 8]. А ў ліпені 1916 г. сам паэт быў залічаны табельшчыкам 13-й інжынерна-будаўнічай дружыны Усерасійскага саюза зямель і гарадоў, якая пачала фарміравацца на Заходнім фронце ў раёне пінскіх балот [3, с. 67]. 27 ліпеня паэт прыехаў у Гомель, дзе правёў суткі на размеркавальным пункце, а затым быў накіраваны бліжэй да фронту. У ходзе паездкі яму ўпершыню давялося сысці на палескай чыгуначнай станцыі Лунінец, а потым ён быў накіраваны ў штаб 13-й інжынерна-будаўнічай дружыны, які знаходзіўся ў Парахонску [4, с.3]. На шляху да месца назначэння А. Блок не трапляе адразу ў Парахонск, а сы-

ходзіць на станцыі Лоўча. Адсюль накіроўваецца ў вёску Камень Пінскага павета. Аб гэтым ён сам паведамляе жонцы ў пісьме ад 4-7 жніўня 1916 г.: “У вёсцы Камень, куды я прыехаў на мяшках з мукою па вузкакалейцы з Лоўчы, я пражыў усяго 2 дні...” [5, с.13]. Затым разам са штабам паэт пераехаў у вёску Парахонск, дзе знаходзілася найбліжэйшая да фронту чыгуначная станцыя. У Парахонску і прайшла большая частка з тых 200 дзён, што ён правёў на Палессі. Жыў А. Блок у фальварку князя Друцкага-Любецкага. Каля фальварку працякала рака Бобрык, у якой паэт часта купаўся. З-пад Пінска даносілася кананада – там ішлі баі. Калі зараз спыніцца на мосце цераз Прыпяць, дзе ў той час праходзіла пярэдня лінія фронту, то можна ўбачыць Пінск вачамі Блока. У пісьме да жонкі ён пісаў: “З поля віднеца Пінск, падобны граду Кіцежу, прыўзняты над туманам: белы сабор, чырвоны касцёл, а пасярэдзіне – меншае – семінарыя. Балот шмат.” [6, с. 4]. 11 жніўня 1916 г. у складзе інжынерна-будаўнічага атрада паэт быў накіраваны ў вёскі Лапаціна і Колбы, дзе вялося будаўніцтва запасных пазіцый для рускіх войск і дзе ён прабыў да канца верасня. У Колбах А. Блок пасяліўся ў хаце Лемяшэўскіх разам са сваімі таварышамі Паповым, Ідэльсонам, Глінкам, Ігнацьевым і Ягоравым. Пра жыццё ў хаце Лемяшэўскіх Блок паведамляе ў пісьме ад 21 жніўня да маці: “Уладкаваліся даволі добра. У хаце 3 пакоі... у адной з іх жывуць Папоў, Ідэльсон і Глінка, у другой – Ігнацьеў, Ягораў і я, у трэцяй - гаспадар з гаспадыняй, на гарышчы – 2 мілавідныя дзяўчыны...” [7]. У яго абавязкі табельшчыка, а затым загадчыка аддзела ўваходзіла многае: прымаць і размяшчыць рабочых, якія прыбывалі з усіх куткоў краіны, весці ўлік работ, ажыццяўляць агульнае кіраўніцтва [3, с.67]. Дружына Блока праводзіла ў раёне Пінска дарожныя работы, капала акопы, будавала фартыфікацыйныя ўмацаванні. У час шматлікіх паездак у атрады, размешчаныя за некалькі дзесяткаў кіламетраў ад асноўнай базы, паэту прыходзілася спаць з рабочымі ў адным памяшканні, слухаць іх размовы аб жыцці, аб вайне, аб становішчы ў тыле [8, с.155]. Трэба думаць, што Блок добра быў знаёмы з настроймі гэтых людзей, іх нянавісцю да самадзяржаўя, жаданнем хутчэй пакончыць з кровапралітнай вайной. У дружыне Аляксандра Блока было шмат беларусаў, якіх ў прымусовым парадку заганялі на ваенна-будаўнічыя работы. Па абавязковай пастанове выдадзенай у жніўні 1916 года начальнікам мінскай ваеннай акругі, куды ўваходзіла і Піншчына: “Бежанцы, а таксама сляне прыфрантавых паветаў і іншыя асобы абодвух палоў ад 15 да 50 гадоў павінны працягвацца да работ, звязаных з патрэбамі арміі” [9]. З раніцы і да вечара паэт знаходзіўся на ўчастку работ, моцна стамляўся, але да службовых абавязкаў адносіўся добрасумленна, даручаную працу выконваў своєчасова, за ўсё браўся з уласцівым яму азартам. Ён лічыў, што галоўнае – гэта арганізаванасць, а таксама чуласць і ўважлівасць, сабранасць і патрабавальнасць да сябе і падпарадкаваных [7]. Аляксандру Блоку прыходзілася шмат ездзіць па вёсках Палесся. У яго пісьмах і ў дзённіку часта сустракаюцца запісы: “Праехаў вярхом верст 20 і ў грузавым аўтамабілі верст 80” (7 жніўня 1916 г.), “без канца ездзілі на конях па снежных лясах і раўнінах” (14 лютага 1917 г.) і г.д. [8, с.156]. Такім чынам ён знаёміўся са становішчам мірнага беларускага насельніцтва прыфрантавой паласы. Упершыню прыходзілася Блоку назіраць жыццё, быт беларусаў, прыглядацца да іх звычаяў. Зносіны з простымі людзьмі расшыралі сацыяльны кругазор паэта, узбагачалі яго жыццёвыя назіранні, прымушалі задумвацца над становішчам прыгнечаных царызмам народаў Расіі.

“Мы жывём у глушы. Пазіцыя, якую мы рыем і абжываем, цікавая і мнагавёрстая. Рабочых ужо 500 з лішкам. Дзецям пасля вайны будзе цікава гуляць у кулямётных гнёздах... Я азвярэў. Паўдня з канём па лясах, палях і балотах раз’езджаю, амаль непамыты, потым – выпіваем самавары чаю, строчым у канторы. Ва ўсім гэтым многа цікавага, але калі гэта скончыцца, усё пакажацца сном...” (Пісьмо да маці з Колбаў. 4.09.1916 г.) [7]. З прыфрантавой глушы пінскага Палесся Блок паслаў шмат цёплых, чулівых пісьмаў – маці ў Шахматава, жонцы Любові Дзмітрыеўне ў Петраград, вядомай спявачцы Л.А. Дэльмас, якой прысвяціў цыкл вершаў “Кармэн” ... Да аднаго з пісьмаў жонцы паэт прыкладвае намалёваную ім карту франтавога раёна. На карце – Парахонск з навакольнай мясцовасцю, тут жа ён адзначае Гомель і Лунінец з чыгункай да Пінска, Лоўча-1 і Лоўча-2, Новы двор, Пагост, Камень, Вулька, рэчкі Ясельда і Бобрык... (мабыць, каб жонцы было лягчэй уявіць, дзе ён знаходзіцца) [5, с.13]. З цягам часу А. Блока пераводзяць на службу ў суседнюю з Колбама вёску Лапаціна, адкуль у апошнія дні верасня ён адбыў у мясячны адпачынак у Петраград. 2 лістапада 1916 г. табельшчык 13-й будаўнічай дружыны А.Блок зноў вярнуўся на ўжо знаёмую яму станцыю Лунінец. Тут, на Палессі, паэт сустрэў сваё трыццацішасцігоддзе і новы 1917 год. На Палессі А.Блок пражыў да 17 сакавіка 1917 г. Затым ён атрымаў чарговы адпачынак і выехаў у Петраград. Дзякуючы хадатайству сяброў, на фронт паэт больш не вярнуўся, а быў прызначаны рэдактарам надзвычайнай следчай камісіі, арганізаванай Часовым урадам для разгляду спраў былых царскіх міністраў [7]. Успамінаючы сваю службу на Палессі, паэт запіша ў “Дзённіку” 4 верасня 1917 г. наступнае: “Па вечарах часам (як сёння) на мяне находзяць гэтыя грубыя, моцныя, цяжкія і здаровыя ўспаміны аб дружыне – аб людзях, аб конях, папойках, песнях, рабочых, пышной восені, лютай зіме, балалайках, гітарах... палянках за фальваркам, белым параходзе, які крышталёвай раніцай паўзе сярод гаю, дубах, соснах, вольхах, Пінску ўдалечыні..., вёсках..., могілках, далях, скачках праз канавы, званіцах, кананадзе, брудным бараку, хаце Лемяшэўскіх, сапёрах..., бабах з капустай, вузкакалейцы, мастах – усё, усё. Добра” [1, с.173]. Знаходжанне Блока на Палессі ў надзвычай цяжкі перыяд Першай сусветнай вайны, ў той ці іншай ступені пасадзейнічала таму што паэт адрокся ад старых парадкаў самадзяржаўя, глыбей зразумеў неабходнасць “перарабіць усё”, знайсці “правільны шлях”. Хутчэй усяго такія думкі дапамаглі яму стварыць паэмы, якія праслаўлялі магутнасць і сілу рэвалюцыйнага народа. Менавіта на Палессі накіпіўся ў яго той творчы патэнцыял, які праз год выліўся ў знакамітыя паэмы “Дванаццаць” і “Скіфы”. Гэта дае ўсе падставы сказаць: з Палессем паэт не раставаўся яшчэ доўга, магчыма, да канца сваіх дзён. У вёсцы Колбы захавалася ля ракі Стыр капліца, якую любіў маляваць Блок. Захавалася і хата Лемяшэўскіх, у якой жыў паэт з таварышамі.

Захавалася і мэбля таго часу. У вёсках Колбы, Камень і Лапаціна ўстаноўлены мемарыяльныя дошкі, у апошняй з якіх знаходзіцца музей А.Блока, які прысвечаны яго жыццю на Піншчыне падчас Першай сусветнай вайны. Сяліба Лемяшэўскіх у Колбах, будынак ў Парахонску, дзе жыў А. Блок, узяты пад ахову дзяржавы.

Літаратура

1. Памяць: Гіст.-дакум.хроніка Пінска. – Мінск: БЕЛТА, 1998. – 557 с.
2. Калінковіч, М. Палескія дні Аляксандра Блока: Нарыс / М. Калінковіч. – Мінск: Маст. літ., 1985. – 111 с.
3. Кірыковіч, А. Аляксандр Блок і Палессе / А. Кірыковіч // Ленінскі шлях, № 33 (4712), 17 сакавіка 1977 г.
4. Калінковіч, М.А. Блок і Лунінецчына / М.А. Калінковіч // Ленінскі шлях, № 33 (4712), 17 сакавіка 1977 г.
5. Гришкoveц, В. Смятенная муза молчала / В. Гришкoveц // Літаратурная Россия, №37 (1649), 16 сентабры 1994 г.
6. Шэлехаў, М. Блок на Палессі / М. Шэлехаў // Навіны Палесся, № 141 (4759), 25 лістапада 1980 г.
7. Архіў музея А. Блока ў в. Лапаціна
8. Бас, І. Аляксандр Блок на Палессі / І. Бас // Маладосць. – 1958. – № 9 (67).
9. НАРБ. Ф. 705, воп. 1, с. 27, л. 109